

KÉZDIVÁSÁRHELY

Magyarok száma: 16292 fő (2011)

Területe 1.353 hektár; népessége 6.079 lélek.

1. Földrajzi fekvése. Háromszék vármegyében fekszik, a Feketeügy-völgyének fensikján, termékeny alluviumtalajon, 570 m. magasságban. Magyarország legkeletibb fekvésű városa.

2. Története. Leletek tanúsága szerint a város helyén az ókorban római telep volt, mely Timon, Schell szerint Praetoria Augusta lett volna. Árpádkori éremleletek igazolása szerint a tatárjárás előtt is lakott hely volt, mely 1241-ben elpusztult; a mai város ezután keletkezett a környező vidék népéből Torja község határának a régi Kézdi-szék központján fekvő szélén; innen eredeti Torjavására neve. Az ojtózi szoroson kelet felé kivezető nagy útvonal főállomása lévén, gyors fejlődésnek indul, a 14. szdban önállósítja magát (legrégibb okirat 1407. melyben mint Háromszék közgyűlési helye említetik) és 1427-ben Zsigmond királytól Marosvásárhellyel egyenlő szabadalmakat nyer. E kiváltságokat csaknem valamennyi későbbi nemzeti király és erdélyi fejedelem megerősíti és bővíti. Vásárjogát Zápolya Jánostól és Báthori Zsigmondtól (1588) nyeri, vámszedési jogát Báthori István (1572), Báthori Zsigmond (1590) és Bethlen Gábor (1619) szabályozzák. Kiváltságaihoz tartozott a Moldva felé fuvarozás, de ezzel szemben kötelessége volt a póstai szállítás ellátása. Mint kiválóan iparos város rendezte be és szervezte intézményeit. A céhek legrégibb kiváltságlevelei 1571-ből valók.

A székely határőrség katonai szervezésekor 1764-ben a II. székely határőr-gyalogezred székhelyévé lett és 1819-ben a város hozzájárulásával katonai nevelőintézet állított fel, melyből sok jele főtiszt került ki. Az ezrednek a szabadságharcban való részvétele miatt azonban ez intézmények 1850-ben büntetésül feloszlattak s kiegyezés után új rendezéskor az ezred székhelye Brassóban, a székelyföldi katonaiskola pedig csak 1908-ban és Marosvásárhelyen helyeztetett el. Legkimagaslóbb mozzanata a város történetének az 1848 49. évi szabadságharcban való részvétele, midőn lakosságának áldozatkész lelkesedéséből valóságos arzenállá változott át, ahol a honvédsereg ágyú-, lőpor-, golyó- és gyutacsgyárai létesültek, melyeket 1849-ben az oroszok pusztítottak el.

Bár a város 1427-ben a civitas regia szabada mait nyerte, nem volt elég ereje ezt a jogállást a székely székhatóságok ellenzésével szemben érvényesíteni és meg kellett elégednie a taxalis mezővárosi jelleggel; az 1870: XLII. t-c. önálló törvényhatósággá nyilvánította, de már az 1876:XXXIII. t-c. elvette törvényhatósági jogát és mint rendezett tanácsú várost bekebelezte

az akkor alakult Háromszék vármegyébe, melynek székhelyül Sepsiszentgyörgy, kir. törvényszéki székhelyül azonban még 1871-ben Kézdivásárhely állapított meg.

Miután a város rendkívül kis területen alakult, külterület hiányában a lakosság gazdálkodásból meg nem élhet s így iparúzó és kereskedő lett; mozgékony és élelmes volta jómódhoz juttatta, minélfogva a környező faluk határának jelentékeny részét összevásárolta; e területekből 1905-ben 1224 hold (Torja határából) a város határához át is csatoltatott, mindazonáltal ma is több ponton a belsőségekig nyúlik be a szomszéd községek határa. Részben e területhiány ellensúlyozására Báthori Kristóf fejedelem már 1579-ben 1800 holdas erdőt adományozott a városnak; a 17. szd folyamán pedig maga a város szerzett a Kárpátok keleti oldalán- részben a moldvai vajdától- egy másik 3000 holdas erdőséget, melyből azonban az 1888-i országos határrendezéskor 1200 hold átszakadt Romániához és a városnak potom kárpótlás fejében le kellett róla mondania; 1870-ben egy harmadik 1500 holdas erdőt szerzett a város, de mindezen erdők idegen községek területén fekszenek. Nagyobb fontosságú volt a városnak a vele összeépült Kanta faluval 1849-ben történt egyesítése.